



Joanna Ostrouch-Kamińska

ORCID: 0000-0002-8211-740X

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

e-mail: joanna.ostrouch@uwm.edu.pl

Profesor Zbigniew Kwieciński (1941–2024) – Mistrz i Nauczyciel w olsztyńskich wspomnieniach

25 sierpnia 2024 roku zmarł prof. dr hab. Kazimierz Zbigniew Kwieciński, dr h.c multi, członek rzeczywisty PAN. Nie ma chyba w naszym kraju pedagoga, który nie znałby Pana Profesora – albo osobiście, albo z licznych publikacji. Wraz z Jego odejściem środowisko polskich pedagogów utraciło wybitnego Uczonego i Humanistę, prawdziwego Mistrza, krytycznego Badacza, uważnego Obserwatora, troskliwego i wspierającego Nauczyciela, niezwyklego Człowieka. Mistrza również olsztyńskiego środowiska pedagogów, które współtworzył przez 8 lat, kierując Katedrą Socjologii Edukacji i Polityki Oświatowej na ówczesnym Wydziale Pedagogiki i Wychowania Artystycznego (obecnie Wydział Nauk Społecznych) Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Profesor Zbigniew Kwieciński...

Profesor Zbigniew Kwieciński był pedagogiem i socjologiem edukacji. Urodził się 26 grudnia 1941 roku w Lubrańcu. W 1964 roku uzyskał tytuł magistra pedagogiki z filologią polską (Wydział Humanistyczny UMK) i kolejno doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie pedagogika (1970, Wydział Humanistyczny UMK), doktora habilitowanego nauk humanistycznych w dyscyplinie pedagogika (1973, Wydział Humanistyczny UMK), prof. nadzw. nauk humanistycznych (1979), prof. zw. nauk humanistycznych (1987). Prowadził badania etnopedagogiczne nad funkcjonowaniem szkół wiejskich w różnych typach środowisk, publikując 20 książek i ponad 350 artykułów. W Stacji Naukowej Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN w Toruniu zrealizował zespołowe, wieloletnie badania nad związkiem rozwoju ludzi w pełnym cyklu życia ze zmianami społecznymi i poziomem zdobytego wykształcenia. W tejsze placówce prowadził przez wiele lat seminaria nad implikacjami edukacyj-



Fotografia 1. Profesor Zbigniew Kwieciński

Źródło: J. Ostrouch-Kamińska, U. Pulińska, M. Radziszewska, (2019) (red.).

50 lat olsztyńskiej pedagogiki. Księga jubileuszowa. Olsztyn, s. 93.

nymi i pedagogicznymi kryzysów i gwałtownych zmian społecznych, które z czasem okazały się ważnym początkiem odnowy polskiej pedagogiki i jej zbliżenia do nurtów zachodnich. Stworzył własną szkołę krytycznego myślenia o edukacji. Wypromował 36 doktorów, z których pięć osób uzyskało tytuły profesorskie. Wspomagał czynnie naukowo 38 habilitacji, spośród których 17 osób uzyskało tytuł profesora (Cybał-Michalska, 2024). Z Jego inicjatywy powstały ważne dla rozwoju pedagogiki w Polsce czasopisma: „Socjologia Wychowania – Acta Universitatis Nicolai Copernici”, „Forum Oświatowe” (Gołębniak, 2024) i „Studia Edukacyjne”.

W swej karierze zawodowej Profesor Zbigniew Kwieciński był zatrudniony m.in. jako nauczyciel w wiejskiej szkole, a później jako badacz i nauczyciel akademicki w Stacji Naukowo-Badawczej Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN w Toruniu, w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, gdzie najpierw był dyrektorem Instytutu Pedagogiki Wydziału Nauk Społecznych, a później pierwszym dziekanem nowo powstałego Wydziału Studiów Edukacyjnych, w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu, a także w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie¹ kierując w latach 1998–2006 Katedrą Socjologii Edukacji i Polityki Oświatowej.

¹ Profesor Zbigniew Kwieciński został zatrudniony w 1998 r. w Instytucie Nauk o Wychowaniu ówczesnej Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie, która w 1999 r. weszła w skład Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie wraz z Wyższą Szkołą Pedagogiczną oraz Warmińskim Instytutem Teologicznym.

Profesor pełnił również liczne funkcje poza jednostkami akademickimi. Przez 6 kadencji był członkiem Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów, członkiem Komitetu Badań Naukowych, współzałożycielem i wieloletnim przewodniczącym Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, a od 2014 roku jego Honorowym Przewodniczącym. Od 2007 roku był członkiem korespondentem Polskiej Akademii Nauk, od 2013 członkiem rzeczywistym PAN, członkiem Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN, oraz w latach 1996–2001 członkiem Rady Konsultacyjnej ds. Reformy Edukacji Narodowej. Był także członkiem Zespołu Doradczego Ministra Edukacji Narodowej i Sportu ds. Zmian w Szkolnictwie Wyższym (2001–2003), ekspertem Państwowej Komisji Akredytacyjnej i Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej ds. kierunku pedagogika; członkiem Rady Naukowej przy Rzeczniku Praw Dziecka. Od 1975 roku nieprzerwanie był również członkiem Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, zaś od 2013 roku – członkiem tytularnym Europejskiej Akademii Nauki, Sztuki i Literatury w Paryżu (Kwieciński, 2019, s. 93–94).

Profesor Zbigniew Kwieciński był wybitnym Uczonym, Badaczem i Autorem przełomowych publikacji z zakresu socjologii edukacji i pedagogiki krytycznej, wśród których warto wymienić (za: Cybał-Michalska, 2024): *Funkcjonowanie szkoły w środowisku wiejskim* (1972); *Odpad szkolny na wsi* (1972, drugie wydanie pt. Bezbronni w 2002 r.); *Młodzież wobec wartości i norm życia społecznego* (1987); *Drogi szkolne młodzieży a środowisko* (1980); *Konieczność – niepokój – nadzieja. Problemy oświaty lat osiemdziesiątych* (1982); *Dylematy – inicjatywy – przebudzenia. Nad przesłankami odrodzenia edukacji w Polsce* (1985 – wydanie w drugim obiegu; wznowienie w 2011); *Dynamika funkcjonowania szkoły* (1990); *Ku pedagogii pogranicza* (1990 – współredakcja i współautorstwo); *Socjopatologia edukacji* (1992 i 1995 także po angielsku 1995); *Demokracja a oświata, kształcenie i wychowanie* (1996 – współredakcja i współautorstwo); *Spory o edukację. Dylematy i kontrowersje we współczesnych pedagogiach* (1993 – współredakcja i współautorstwo); *Tropy – ślady – próby. Studia i szkice z pedagogii pogranicza* (2000); *Psychologiczno-edukacyjne aspekty przesilenia systemowego* (2000 – współredakcja i współautorstwo); *Wykluczanie* (2002 – dwa wydania, drugie rozszerzone); *Nieuniknione? Funkcje alfabetyzacji w dorosłości* (2002); *Pedagogika. Podręcznik akademicki* (współredaktor), t. 1–2, 2003; *Dzielność i troska* (2005 – współredakcja), *Miedzy patosem a dekadencją* (2007); *Nurty pedagogii. Naukowe, dyskretnie, odłotowe* (2011, współautorstwo); *Cztery i pół. Preliminaria – liminaria – varia* (2011); *Edukacja demokratyczna i humanistyczna jako ruch i dzieło społeczne* (2014); *The pathology of education* (2017 – wznowienie z 1992 zmienione i poprawione).

Za swoje osiągnięcia naukowe Profesor Zbigniew Kwieciński otrzymał m.in. Nagrodę Premiera RP za tryptyk książkowy: *Wykluczanie, Nieuniknione, Bez-*

bronni, dwukrotnie nagrodę I stopnia Ministra Edukacji Narodowej za wybitne osiągnięcie naukowe oraz, również dwukrotnie, nagrodę Wydziału I PAN za najlepszą książkę roku w zakresie pedagogiki. W uznaniu za zasługi został odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Złotym Krzyżem Zasługi. Cztery uczelnie uhonorowały Go najwyższym akademickim wyróżnieniem – w 2004 roku otrzymał doktorat honoris causa Uniwersytetu Opolskiego, a później kolejno Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego (2007), Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu (2011) i Uniwersytetu Śląskiego (2014). Otrzymał również medale: za szczególne zasługi dla rozwoju naszego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, a także UMK w Toruniu i UKW w Bydgoszczy, za zasługi dla rozwoju pedagogiki współczesnej przyznany przez WSE UAM, dla rozwoju polskiej pedagogiki przyznawany wybitnym pedagogom przez KNP PAN, oraz medal Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, przyznawany m.in. zasłużonym członkom Towarzystwa w dowód uznania za szczególne zasługi na rzecz rozwijania nauk pedagogicznych oraz popularyzacji ich osiągnięć w kraju i za granicą.

...Mistrz i Nauczyciel w olsztyńskich wspomnieniach

Profesor Zbigniew Kwieciński zainicjował, a potem przez wiele lat współorganizował Ogólnopolskie Zjazdy Pedagogiczne, będąc twórcą haseł zjazdowych. Jak sam podkreślał: „tematy zjazdów zawsze dotyczyły centralnych kwestii adaptacji polskiej pedagogiki i edukacji do wielkich przemian wewnątrz Polski i na świecie” (Kwieciński, w: Nalaskowski, 2019, s. 100). Był również współorganizatorem i autorem haseł obu Zjazdów Pedagogicznych zorganizowanych w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie: IV Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego pt. *Pedagogika i edukacja wobec nowych wspólnot i różnic w jednoczącej się Europie* (20–22.09.2001 r.), oraz XII Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego pt. *Człowieczeństwo jako problem pedagogiki i zadanie wychowania*, który odbył się w dniach 16–18 września 2025 roku, a więc już po śmierci Profesora.

Ogólnopolskie Zjazdy Pedagogiczne stały się trwałą instytucją i wyraźnymi punktami orientacji we współczesnej pedagogice, mając istotne znaczenie zarówno dla członków Towarzystwa, jak i całego środowiska związanego z edukacją (Czerepaniak-Walczak, 2024). Takie znaczenie miały również seminaria organizowane przez Profesora Zbigniewa Kwiecińskiego – toruńskie, poznańskie, olsztyńskie czy wrocławskie, dotyczące związków rozwoju człowieka, edukacji i społeczeństwa w sytuacji gwałtownej zmiany politycznej i kulturowej. W Stacji Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN w Toruniu, a potem w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, Profesor prowadził seminarium, w którym systematycznie

uczestniczyli badacze z różnych ośrodków akademickich w Polsce na wszystkich etapach rozwoju ich kariery, w tym wielu uznanych dzisiaj profesorów, a także uczeni zagraniczni: amerykańscy pedagodzy krytyczni, m.in.: P. McLaren i H. Giroux, niemieccy i angielscy socjologowie edukacji i pedagodzy, jak R. Meighan czy H. von Schoenebeck (Cybal-Michalska, 2024). Jego celem było budowanie rozumienia sytuacji polskiej edukacji na tle zmian w Polsce. Przedmiotem dyskusji podczas tych spotkań, zwanych seminariami czwartkowymi od dnia tygodnia, w którym się odbywały, były „zarówno konkretne projekty badawcze, jak i prezentacja uzyskanych wyników; miały one również charakter recenzyjny – ciekawe książki, spotkania z badaczami z kraju i zagranicy” (Borowicz, 2024, s. 90). Efektem tych seminariów były serie wydawnicze „Nieobecne dyskursy”, a także „Socjologia Wychowania – AUNC”. Tak je wspominał Profesor: „Tempo spotkań bywa wysokie, a w Stacji było bardzo wysokie. Mówiliśmy na zmianę, tak i to było tak, że referat uczestnika z komentarzem, z koreferatem. Referat wybitnego gościa z przygotowaną dyskusją. Ludzie wiedzieli, kto to jest, czytaliśmy po prostu wcześniej jego prace. Rzadziej był to gość zagraniczny, ale taki, który ma coś do powiedzenia, a nie, że ludzie przyjeżdżają i banały opowiadają, jak dla analfabetów” (Kwieciński, w: Nałaskowski, 2019, s. 79).

„Seminaria czwartkowe” były również organizowane przez Profesora Zbigniewa Kwiecińskiego w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie. Odbywały się raz w miesiącu, jak można się domyślać – w czwartki, od 2003 roku aż do zakończenia pracy przez Profesora w UWM w 2006 roku, przy wsparciu organizacyjnym i finansowym ówczesnego prorektora ds. kształcenia prof. Józefa Górniewicza. Pełniłam w nich funkcję sekretarza spotkań. Konstrukcja olsztyńskich seminariów łudząco przypominała te toruńskie opisane powyżej, choć ich uczestnikami byli głównie nasi pracownicy i doktoranci. Oprócz wystąpień rodzimych naukowców i naukowczyń, mogliśmy również wysłuchać wybitnych gości z innych ośrodków akademickich, m.in. profesorów Bogusława Śliwerskiego, Zbyszko Melosika, Lecha Witkowskiego, Dorotę Gołębnik, Wiktora Rabczuka, którzy przyjeżdżali do Olsztyna na zaproszenie Profesora. Te spotkania oraz dyskusje, czasami burzliwe, miały ogromne znaczenie dla rozwoju dalszych karier naukowych olsztyńskich pedagogów i pedagożek. Niewątpliwie Profesor Zbigniew Kwieciński pobudził do naukowego rozwoju i scalał olsztyńskie środowisko akademickiej pedagogiki, na zawsze zapisując się w historii Wydziału Nauk Społecznych.

Podobną rolę – więziotwórczą oraz inspirowania i wspierania rozwoju naukowego, odgrywały seminaria doktorskie prowadzone przez Profesora. Ich znaczenie dla rozwoju naukowego Jego doktorantów i doktorantek zostało przedstawione w monografii pt. Współobecne dyskursy, przygotowanej z inicja-

tywy pierwszego doktoranta Profesora – profesora Ryszarda Borowicza (2009). Z kolei, jako pierwsza olsztyńska doktorantka Profesora, swoją perspektywę doświadczenia seminariów i spotkań z Promotorem – Mistrzem opublikowałam w monografii pod red. Jarosława Michalskiego o znamienym tytule *Sapientia et adiumentum. W trosce o rozwój innych. Studia dedykowane Profesorowi Zbigniewowi Kwiecińskiemu* (2006), w roku zakończenia przez Profesora Zbigniewa Kwiecińskiego pracy w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie, upamiętniającej olsztyński okres w zawodowej biografii Profesora: „We wrześniu 2000 roku wzięłam udział w kolejnej „Szkołe Młodych Pedagogów” w Olecku. Wtedy poznałam innych doktorantów Pana Profesora z Torunia i Poznania. Po rozmowach z Profesorem powstał pomysł wspólnego seminarium doktorskiego. Postanowiliśmy spotykać się w Toruniu, gdzie również pracuje Pan Profesor, „pośrodku” drogi z Poznania i z Olsztyna. Raz w miesiącu przyjeżdżaliśmy do Instytutu Pedagogiki na Asnyka. Na każdym spotkaniu jeden/na z doktorantów/ek prezentował/a nad czym pracuje, a my mieliśmy za zadanie nie tylko słuchać, ale również zadawać pytania. Pan Profesor zawsze podkreślał, że konstruktywna krytyka jest potrzebna, a im więcej będziemy mieli wątpliwości wobec tego, co usłyszeliśmy podczas seminarium, tym mniej ich będzie na obronie. Doszukiwaliśmy się więc niespójności i niejasności, formułując owe „uwagi krytyczne” na temat wystąpienia prelegenta/ki, choć było to trudne zarówno dla nas, jak i dla niej/niego. Pytania i wątpliwości miał zawsze także Pan Profesor. Te uwagi były początkiem drogi do poszerzania swojego pola badawczego o inne perspektywy, każdy z nas bowiem miał inne „ugruntowanie” teoretyczne: filozoficzne, socjologiczne czy pedagogiczne. Pan Profesor przynosił nam nowe książki, my również wymienialiśmy się swoimi. Czasami w naszych seminariach brali udział także inni badacze, na zaproszenie Pana Profesora. Mieliśmy więc niepowtarzalną okazję wysłuchać tego, nad czym pracują, jednocześnie mogąc pytać i prezentować przed nimi to, czym my się zajmujemy. Po podniesieniu się po „konstruktywnej krytyce”, zabieraliśmy się z jeszcze większym zapałem do pracy, od tamtej pory pozostając ze sobą w kontakcie. Dzięki tym seminariom nauczyliśmy się krytycznej refleksji nad tym, co czytamy, słyszymy, nad czym pracujemy. Nauczyliśmy się bronić własnych pomysłów, jednocześnie uważnie słuchając i analizując uwagi innych. Pan Profesor zaszczerpił w nas również potrzebę dzielenia się wiedzą i doświadczeniami. Tworzyliśmy prawdziwą wspólnotę „poszukujących”, „czytających” i „wątpiących”. Dzięki poczuciu „bycia razem” tworzyliśmy również grupę przyjaciół” (Ostrouch, 2006, s. 26–27).



Fotografia 2. Seminarium doktorskie w Instytucie Pedagogiki UMK w Toruniu (2001)

Źródło: archiwum prywatne autorki.

Z czwórki olsztynian i olsztynianek uczestniczących w seminariach doktorskich Profesora, dwie osoby uzyskały stopień doktora na podstawie rozpraw przygotowanych pod kierunkiem Mistrza: obrona mojej rozprawy doktorskiej pt. *Rola matek w kształtowaniu wzorów życia córek. Studium socjopedagogiczne* odbyła się w listopadzie 2002 roku. Sześć lat później, w marcu 2008 roku, a więc już po zatrudnieniu Profesora Zbigniewa Kwiecińskiego w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu, stopień doktora uzyskała mgr Anna Panasiewicz na podstawie rozprawy: *Studiowanie w średniej dorosłości a projektowanie życia. Studium psychopedagogiczne zdarzeń niepunktualnych*. „Olsztyńską” doktor, bo wypromowaną w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim przez Profesora, ale spoza Olsztyna, była również Jego trzecia doktorantka – mgr Edyta Łyszkowska, która uzyskała stopień doktora w grudniu 2007 roku na podstawie rozprawy pt. *Zachowania mimetyczne kobiet pod wpływem telewizji i doświadczeń codzienności. Studium socjopedagogiczne*.

Nauczanie Profesora Zbigniewa Kwiecińskiego nie zakończyło się wraz z obroną prac doktorskich czy organizowania przez Niego seminariów naukowych w Olsztynie. Tamten etap był bowiem początkiem nowego, w którym, cytując słowa Profesora: „czeka już nas tylko samodzielność”. Nigdy nas nie namawiał do podejmowania kolejnych działań, ale zadając trafne pytania, prowokował do stawiania sobie nowych wyzwań. Zawsze inspirował, uważnie słuchał, zachę-



Fotografia 3. Mistrz Profesor Zbigniew Kwieciński oraz Jego doktoranci i doktorantki z Olsztyna

Źródło: pamiątkowa reprodukcja przygotowana przez doktorantów i doktorantki Profesora Zbigniewa Kwiecińskiego na zakończenie przez Niego pracy w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie (2006). Od lewej: dr Joanna Ostrouch, mgr Tomasz Sztachelski, prof. Zbigniew Kwieciński, mgr Anna Panasiewicz, mgr Aleksandra Dołgań.

cał i wspierał – zarówno w pracy badawczej, jak i dydaktycznej. Cechowała Go troska o rozwój innych, przyzwoitość i bezwarunkowa życzliwość, które uważał za konstytutywne przymioty człowieczeństwa i najważniejsze cechy pedagoga (Nalaskowski, 2019). Nasze spotkanie z Mistrzem nie zakończyło się – wciąż trwa i trwać będzie. W każdym nowym zadaniu będzie bowiem widoczna szkoła i inspiracje Profesora Zbigniewa Kwiecińskiego.

Żegnamy naszego Mistrza i Nauczyciela, dziękując za Jego wspierającą obecność, za uważność i troskę, której doświadczyliśmy jako Jego uczniowie i uczennice, jako współpracownicy – koleżanki i koledzy; wyrażając wdzięczność za inspiracje i polecane lektury, za rewolucyjne myśli i krytyczne teksty, które będą nam zawsze towarzyszyć, i z których inspiracje czerpać będą kolejne pokolenia pedagogów i pedagożek.

Bibliografia

- Borowicz, R. (red.). (2009). *Współobecne dyskursy*. Wyd. UMK.
- Borowicz, R. (2024). Opinia przygotowana w związku z wszczęciem przez Dolnośląską Szkołę Wyższą postępowania zmierzającego do nadania prof. zw. dr. hab. Kazimierzowi Zbigniewowi Kwiecińskiemu tytułu doktora honoris causa. *Forum Oświatowe*, 37/2, (72), 87–91. <https://doi.org/10.34862/fo.2024.2.7>
- Cybał-Michalska, A. (2024). Profesor Zbigniew Kwieciński (1941–2024) – pro memoria. *Nauka*, 4: 155–161.
- Czerepaniak-Walczak, M. (2024). O Ogólnopolskich Zjazdach Pedagogicznych i o tym, który im przewodził. *Forum Oświatowe*, 37/2 (72), 41–50. <https://doi.org/10.34862/fo.2024.2.3>
- Gołębniak, B.D. (2024). Zbigniew Kwieciński: Twórca i wieloletni redaktor „Forum Oświatowego”. *Forum Oświatowe*, 37/2 (72), 53–65. <https://doi.org/10.34862/fo.2024.2.4>
- Kwieciński, Z. (2019). Prof. zw. dr hab. Kazimierz Zbigniew Kwieciński, dr h.c. multi, czł. rzecz. PAN. W: J. Ostrouch-Kamińska, U. Pulińska, M. Radziszewska (red.), *50 lat olsztyńskiej pedagogiki. Księga Jubileuszowa* (s. 93–94). Wyd. UWM.
- Nalaskowski, A. (2019). *Kwieciński. Ostatnie seminarium czwartkowe*. Impuls.
- Ostrouch, J. (2006). Moje spotkanie z Mistrzem. W: J. Michalski (red.), *Sapientia et adiumentum. W trosce o rozwój innych. Studia dedykowane Profesorowi Zbigniewowi Kwiecińskiemu* (s. 25–28). Wyd. UWM.
- Ostrouch-Kamińska, J., Pulińska, U., Radziszewska, M. (red.). (2019). *50 lat olsztyńskiej pedagogiki. Księga jubileuszowa*. Wyd. UWM.